

60 lat archeologii w UMCS. Podsumowanie ostatniego dziesięciolecia / Red. J. Gurba i J. Libera

Lublin, 2007. — 419 s. (*Lubelski Materiały Archeologiczne*, t. XV).

Збірка презентує матеріали конференції, що відбулася в грудні 2005 р. з нагоди 60-річчя кафедри археології Університету Марії Кюрі-Скадовської (УМКС) у м. Любліні, яку заснував (спочатку як відділ) 1945 р. професор Стефан Носек (1909—1966). Збірку видано до 90-ї річниці від дня народження професора Александра Гардавського (1917—1974), званого вченого й керівника кафедри у 1959—1974 рр. Книга — великого формату, гарно і якісно оформлена, з кольоровими фотографіями. Українські археологи можуть дізнатись у ній, як працюють наші сусіди та які здобутки мають у різних галузях археології, як звітуються про свої результати і як пропагують археологію серед населення.

Як і годиться, у збірці вміщено вступне слово професора Яна Гурби (очолював кафедру з 1974 по 1994 рр.), вітання колег з Університету й інших установ, спогади деяких колишніх співробітників цього осередку, що розкривають, зокрема, становлення тут археології кам'яного віку (професор Стефан Кароль Козловські), а також загальний поступ наукової діяльності колективу у співпраці з різними установами Польщі та Європи загалом і в процесі реалізації різних міжнародних проектів (професор Єжи Кмецінські).

«Кругла» дата є гарним приводом для підбиття підсумків різнобічної діяльності цього навчального й наукового закладу, що й відображає низка аналітичних та інформаційних статей. З огляду на попередні ювілеї, матеріали яких видано¹, головний акцент зроблено на позитивних зрушеннях останнього 10-ліття (хоча є й критичні статті, до прикладу, Сильвестра Чопе-

ка). І то не випадково, позаяк саме в цей період сталося кількісне та якісне зростання кафедри (s. 7, 10), яка розрослася в Інститут археології (з 2003 р.) із п'ятьма відділами, власною солідною бібліотекою та фотолабораторією (стаття Анжея Коковського). Відділ доби каменю очолює професор Єжи Лібера, трасологічну лабораторію — доктор Анна Закосьцьельна; Відділ доби бронзи й раннього заліза — професор Тереза Став'ярска; Відділ археології Середньо- і Східноєвропейського Барбарікуму — професор Анжей Коковські; Відділ ранньосередньовічної археології — професор Станіслава Гочик-Сівкова; Відділ супутніх археології наук — антрополог професор Ванда Козак-Зихман. Всього тут працює 28 фахівців: шість професорів, десять докторів (з них два — вищої категорії), шість асистентів і шість технічних працівників.

Душею цього невеликого, але, схоже, дружнього колективу, душею гарячою, енергійною і справедливою, є Ян Гурба. Він не має високих звань, а зараз — у 76 років — і високих посад. Та саме Ян Гурба стояв біля витоків археології у Любліні і вже понад 50 років пестить люблінський осередок. Список його праць налічує понад тисячу робіт, присвячених найрізноманітнішим проблемам археології від неоліту до середньовіччя. Та головною його заслугою, певно, є неймовірно велика кількість учнів, які очолюють майже всі відділи Інституту та працюють у інших археологічних установах Польщі. Один із учнів Яна Гурби — дуже енергійний Анжей Коковські, вчений різнобічних інтересів — очолює зараз Інститут археології УМКС.

Результати останнього 10-річчя справді вражають. За ці роки Інститут археології УМКС став провідним осередком дослідження великого регіону — середньо- і південно-східної Польщі, хоча інтереси співробітників сягають і далі, особливо, коли йдеться про роботи синтетичного характеру. Педагогічна діяльність

¹ Тут немає потреб у посиланнях, позаяк рецензовану збірку оснащено повною бібліографією праць і довідкових видань, які стосуються історії та різнобічної діяльності Кафедри/Інституту археології УМКС.

(щорічний набір студентів складає близько 40 осіб, а разом, враховуючи 5-річний строк навчання, археології вчать приблизно 200 осіб) тут логічно поєднується з активними польовими дослідженнями — розвідки та інвентаризація пам'яток (програма AZP), розкопки планові й рятувальні (інвестиційні проекти), а також, ясна річ, кабінетні дослідження. Науковий доробок складають численні публікації, за 10 років їх кількість складає близько 900 позицій, з-поміж яких чимало монографій, а також серійних наукових видань, бібліографічних, науково-популярних робіт.

До цього додаються участь у міжнародних і регіональних конференціях, проведення щорічної власної конференції «Археологічні дослідження у середньосхідній Польщі» за участю археологів із інших установ Польщі (матеріали публікуються в серійному виданні «Archeologia Polski Środkowowschodniej») та інших заходів, величезна популяризаторська робота — науково-популярні й публіцистичні видання, екскурсії місцями «археологічної слави», робота зі школярами, участь у міжнародних археологічних виставках та організація щорічних тематичних виставок у Музеї університету з виданням науково-популярних каталогів. Учені й студенти кафедри ініціюють популярні на Люблінщині (як і в інших регіонах і країнах) свята на історично-археологічні теми і з нагоди ювілейних дат відкриття визначних пам'яток, беруть участь у днях науки й заходах на пошану визначних вчених. Повага до колег і шанування попередників — ще одна риса цього колективу.

Низка статей стисло, але в повному обсязі розкриває роботу окремих підрозділів, ознайомлює із програмними засадами деяких навчальних курсів, історією створення власної бібліотеки, діяльністю Археологічного студентського гуртка. Не переповідаючи всього, вкажемо лише, що польовими дослідженнями люблінських археологів унесено суттєві корективи в окреслення картини регіону в різні періоди його прадавньої та пізньої історії. Принципово важливі здобутки стосуються, зокрема, доби пізнього палеоліту, традиційно велика увага приділяється неолітові (тут особливо результативними є дослідження волинсько-люблінської та малицької культур) і добі бронзи (тшинецька культура), після довгої перерви відновлено дослідження лужицьких пам'яток (на порядку денному стоїть завдання узагальнення цих матеріалів і висвітлення, зокрема, проблеми тшинецько-лужицьких стосунків), у іншому вигляді постали вельбарська й пше-

ворська культури, несподівані результати дали розкопки середньовічних городищ.

Що важливо — це якість робіт. Правилком стає залучення різних фахівців природничого профілю у розкопках і подальших дослідженнях, зокрема з метою реконструкції екологічної ситуації і впливу на неї антропогенного чинника у різні періоди історії, відбору зразків для радіокарбонного датування, опрацювання антропологічних матеріалів. Значна увага приділяється вивченню сировинних ресурсів, перш за все покладів кременю. Загалом вивчення кременевої та кам'яної індустрії різних епох є однією з візитівок Інституту археології УМКС. Для прикладу назвемо монографічні дослідження, присвячені кременярській справі волинсько-люблінської культури Анни Закосьцельної та біфаціальним знаряддям з території Польщі та Західної Волині доби неоліту-раннього заліза Єжи Лібери, численні роботи доктора Барбари Баргал. Усе це суттєво розширює горизонти науки для відтворення історії.

Значення цих досліджень виходить далеко за межі Люблінщини. Міжнародний авторитет Інституту археології УМКС підтверджено зокрема й тим, що саме його Римсько-Німецька Комісія з Франкфурта-на-Майні обрала партнером у реалізації проекту DYABOLA, спрямованого на створення археологічної віртуальної бібліотеки (див. повідомлення Моніки Байки та Евеліни Коковської).

Ці дослідження безпосередньо стосуються й нас. Хоч би яких періодів і тем торкалися розробки люблінських археологів, вони були і залишаються принципово важливими для українських фахівців, передовсім через спільність/подібність культурних процесів на суміжних просторах Південно-Східної Польщі й Західної України (і ширше) від фінального палеоліту-мезоліту й далі: культури лінійно-стрічкової кераміки, лійчастих кубків, малицька, волинсько-люблінська, кулястих амфор тощо. Важливе значення тут мають не лише розкопки нових пам'яток і введення їх у науковий обіг, а й новітні методичні й концептуальні напрацювання співробітників Інституту археології УМКС, які відбивають формальне й культурно-хронологічне впорядкування джерел із опертям на радіокарбонні дати і які часто враховують матеріали нашої території, окреслюють альтернативні побудови щодо походження і розвитку культур, їх синхронізації (наприклад, концепція А. Закосьцельної та С. Кадрова щодо розвитку енеолітичних культур на Волині й Поділлі). Сили тут не рівні, бо в Україні катастрофічно мало археоло-

гів. Але й сучасним, і майбутнім доведеться рахуватися із тими концепціями, вивіряти й корегувати їх власними спостереженнями.

Так само старожитності території України складають великий інтерес для польських археологів, що відбивають також ініційовані ними сумісні дослідницькі проекти. Так, принципово важливі результати для хронології та періодизації культури лійчастого посуду дали дослідження поселення в Зимному за участю А. Закосьцельної та із залученням матеріалів із розкопок Ю.М. Захарука та М.А. Пелешішина. Відомий дослідник тшинської культури і автор монографії доктор Галина Тарас із групою студентів брала участь у розкопках пам'яток вказаної культури в околицях Нетішина. Люблінські археологи сприяли організації меморіальних заходів на пошану дослідників Волині — замордованого в Катині Яна Фітцке, справжнього відкривача старожитностей цього краю Олександра Цинкаловського та ін.

Ще один аспект взаємних зацікавлень — це взаємодія просторово віддалених спільнот, яка особливо активізувалася з появою кочовиків на історичній арені та в добу Великого пере-

селення народів. У Відділі доби бронзи—заліза розробляється тема «Відносини степових народів — скіфів і сарматів — з осілими племенами Центральної та Східної Європи» (С. Садовський). Походи герулів, історія готів та їхні контакти із сарматами — ці та інші проблеми Барбарікуму активно й успішно розробляє А. Коковські з колегами, виявляючи неабияку завзятість у реалізації великих міжнародних проектів. У межах цих проектів у серії «Monumenta Studia Gotika» видано монографії українських дослідників — Б.В. Магомедова, Р.В. Терпиловського та І.М. Храпунова.

Тому цінними для українських археологів у сучасному неймовірному інформаційному потоці є «Матеріали до бібліографії працівників Інституту УМКС за 1945—2005 роки», складені завідувачкою бібліотеки Урсулою Курзотковською (яка тішиться відкриттям затишного читального залу) і список виконаних тут магістерських, докторських і докторських габіталіційних робіт (автор Дорота Тимчак).

Бажаємо люблінським археологам нових успіхів.

Одержано 25.12.2008

*С.С. БЕРЕЗАНЬКА,
К.П. БУНЯТЯН*